

УДК 336:336.7:338

Литвинюк О.В.

Одеський національний економічний університет

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ

У статті розглянуто основні підходи до трактування економічної сутності понять стійкість та фінансова стійкість банку, обґрунтовано основні елементи, методи та інструменти для її оцінки та забезпечення. Автором статті запропоновано методичний підхід до побудови моделі інтегральної оцінки фінансової стійкості банківської системи України на основі якості управління активами та пасивами, який базується на врахуванні 4-х основних груп проміжних показників: капітальної стійкості, якості управління активами та пасивами, ліквідності, ефективності управління.

Ключові слова: фінансова стійкість, надійність, управління, активи, пасиви, банк, ліквідність, ефективність, прибутковість, оцінка, методика, результат.

Litvinyuk O.V

METHODOLOGICAL PRINCIPLES INTEGRAL EVALUATION FINANCIAL STABILITY OF BANKING SYSTEM BASED ON QUALITY OF UKRAINE ASSET AND LIABILITY MANAGEMENT

In the article the basic going is considered near interpretation of economic essence of concepts firmness and financial firmness of bank, basic elements, methods and instruments, are reasonable for her estimation and providing. The methodical going offers the author of the article near the construction of model of integral estimation of financial firmness of the banking system of Ukraine on the basis of quality of management of assets and passive voices, that is based on taking into account of 4th basic groups of intermediate indexes

At present, high-impact evrointehratsiynyh and globalization and the profound transformation of the banking sector, very topical issue of importance is the quality of banking institutions in the area of parallel increase both the efficiency and financial stability, reliability and profitability. Firmness of development of economy, in particular her basic link - banking system, is the key problem of the modern stage of world financial market development.

Financial firmness is the most fundamental concept that represents the real problems and progress bank to the sector of country trends. Today, there is the financial state of bank in bank practice depends not only on his profitability but also from quality of management of assets and passive voices of bank institutions.

Keywords: financial firmness, reliability, management, assets, passive voices, bank, liquidity, efficiency, profitability, estimation, methodology, result.

Литвинюк А.В.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНТЕГРАЛЬНОЙ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ НА ОСНОВЕ КАЧЕСТВА УПРАВЛЕНИЯ АКТИВАМИ И ПАССИВАМИ

В статье рассмотрены основные подходы к трактовке экономической сущности понятий устойчивость и финансовая устойчивость банка, обоснованы основные элементы, методы и инструменты для ее оценки и обеспечения. Автором статьи предложен методический подход к построению модели интегральной оценки финансовой устойчивости банковской системы Украины на основе качества управления активами и пассивами, который базируется на 4-х основных группах промежуточных показателей: капитальной устойчивости, качества управления активами и пассивами, ликвидности, эффективности управления.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, надежность, управление, активы, пассивы, банк, ликвидность, эффективность, прибыльность, оценка, методика, результат.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її взаємозв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Проблеми, що виникають останнім часом у світових фінансових системах, спонукають до переосмислення підходів до побудови фінансових відносин у світовому масштабі і вимагають відповідних змін у сфері управління фінансовими ресурсами банківських установ.

На сучасному етапі посиленого впливу євроінтеграційних та глобалізаційних процесів та глибоких перетворень банківського сектору економіки, досить актуального значення набуває проблема організації якісного управління банківськими установами в сфері забезпечення паралельного зростання як ефективності, так і фінансової стійкості, надійності та прибутковості.

Стійкість розвитку економіки, зокрема її основної ланки – банківської системи, є ключовою проблемою сучасного функціонування світового фінансового ринку. На відміну від проблеми стійкості інших суб'єктів господарювання, проблема стійкості банків має свої особливості, які проявляються в джерелах формування їх фінансових ресурсів, структурі активів та пасивів, якості управління ними та оцінці результатів фінансової діяльності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у дослідження питань, щодо процесів управління активами та пасивами банківських установ, їх ефективності та забезпечення фінансової стійкості та стабільності зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені – економісти, а саме: Роуз П.С [1], Дж. Ф. Маршалл та Віпул К. Бансал [2], Дж. Сінкі [3], Лаврушин О.І [4], Юданов А.Ю [5], Ларіонова І.В [6], Кириченко О.А [7], Кузнєцова Л.В [8], Кочетков В.М [9], Коваленко В.В [10], Крухмаль О.В [11], Дзюблюк О.В [12], Даль В.І. [13], та інші.

Цілі статті. Дослідження основних підходів до трактування економічної сутності понять стійкість та фінансова стійкість банку, обґрунтування основних елементів, методів та інструментів для її оцінки та забезпечення. Аналіз та побудова інтегральної моделі оцінки фінансової стійкості банківського сектору України на основі якості управління активами та пасивами, який базується на врахуванні основних груп проміжних показників фінансової стійкості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як свідчать результати діяльності банків їх фінансовий стан, залежить не тільки від прибутковості, але і від якості управління активами та пасивами. Процес управління активами та пасивами банківських установ, є головним елементом, який поєднує узгодження управлінських рішень й досягнення оптимальних пропорцій між обсягами та видами активних та пасивних операцій з метою оптимізації співвідношення між прибутковістю й рівнем банківських ризиків, що виникають в процесі управління.

Враховуючи масштаби та швидкість розповсюдження кризових ситуацій у фінансовому секторі країни, особливо важливим постає проблема підвищення усіма банківськими установами України рівня фінансової стійкості з урахуванням негативного впливу зовнішніх та внутрішніх чинників. Фінансова стійкість є найбільш фундаментальним поняттям, що відображає реальні проблеми та тенденції розвитку банківського сектору країни.

В сучасних умовах фінансової нестабільності економіки України дослідженню поняття фінансової стійкості банку повинна приділятися значна увага, оскільки саме від якісного управління активами та пасивами банків та ефективності прийняття управлінських рішень, залежить фінансова стійкість, яка є запорукою розвитку банківського сектору економіки

Дослідження економічної сутності та змісту понять стійкість банку та фінансова стійкість дозволяє виділити основні критерії, методи та інструменти їх оцінки. Тому, доречно розглянути сучасні підходи до визначення та трактування сутності понять стійкості та фінансової стійкості банку, які приведені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Сучасні підходи до визначення та трактування сутності понять «стійкість» та «фінансова стійкість банку»

Поняття	Трактування сутності	Автор, джерело
СТІЙКІСТЬ	здатність опинитися в привілейованому, відносно менш уразливому положенні під час криз та здатність їх переборювати.	А.Ю. Юданов [5, с.74]
	це здатність протистояти зовнішньому та внутрішньому впливу, зберігати стійку рівновагу та надійність протягом часу.	І.В. Ларіонова [6,с.83]
	здатність «вистояти супроти чогось, встояти, успішно протистояти сили, витримати, не поступитись».	В.І. Даль [13,с.515]
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ	здатність в динамічних умовах ринкового середовища протистояти дії негативних зовнішніх та внутрішніх чинників, забезпечуючи надійність збереження та повернення вкладів юридичних та фізичних осіб, захищати інтереси акціонерів та своєчасно виконувати власні зобов'язання з метою забезпечення фінансової безпеки держави.	В.В.Коваленко [10,с.8]
	якісна інтегральна характеристика спроможності установи ефективно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток шляхом трансформації ресурсів та мінімізації ризиків, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.	О.В.Крухмаль [11,с.8]
	здатність банку в строк та в повній сумі відповідати за своїми зобов'язаннями.	Дзюблук О.В [12,с.38]

Отже, провівши критичний аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, слід відзначити, що *фінансова стійкість банківських установ* – це спроможність банку як цілісної системи ефективно виконувати свої функції в сучасних динамічних умовах розвитку під впливом ендогенних та екзогенних факторів забезпечуючи прибутковість та надійність збереження та повернення вкладів юридичних та фізичних осіб.

В сучасних умовах розвитку банківського сектору та економіки країни в цілому не існує єдиної системи показників, яка б в узагальнюючому вигляді характеризувала фінансову стійкість банку, тому аналітики використовують різні методики, в тому числі, і самостійно розроблені, що включають різноманітні показники та різноманітну їх кількість. Таким чином, для побудови інтегральної моделі оцінки фінансової стійкості банківської системи України на основі якості управління активами та пасивами використаємо чотири основних групи показників, а саме: капітальної стійкості, якості активів та пасивів банку, ліквідності та ефективності управління банком.

Досліджуючи фінансову стійкість як набір показників, необхідно констатувати те, що групу коефіцієнтів для оцінки формують переважно на основі аналізу джерел його коштів, тобто аналіз пасивів без урахування змін в активах. Звідси, доречно відзначити,

що для побудови адекватної та достовірної моделі інтегральної оцінки фінансової стійкості банківської системи України необхідно обов'язково враховувати показники, що характеризують якість управління як активами так і пасивами банку.

Основою інформаційної бази банківської системи для визначення основних показників фінансової стійкості є дані агрегованих фінансових звітів про прибутки та збитки балансів банків, що відображають їх фінансовий стан та використовують для визначення напрямків їх розвитку. Дослідженнями зарубіжних фахівців МВФ, Світового банку та центральних банків країн світу, індикатори фінансової стійкості поділяють на дві взаємодоповнюючі групи: кількісні, які базуються на розрахунках, та якісні, що базуються на експертних оцінках.

Система індикаторів фінансової стійкості дає можливість оцінити якісний стан банківської системи, її чутливість до впливу зовнішніх та внутрішніх чинників. Доречно відзначити, що сьогодні в економічній літературі не існує єдиної універсальної методики оцінки фінансової стійкості банків, що потребує подальшого дослідження.

Тому, для того щоб провести оцінку якості управління активами та пасивами та побудови моделі інтегральної оцінки фінансової стійкості банківської системи України, доречно перейти до оцінки 4 груп показників, які характеризують капітальну стійкість, якість активів та пасивів, ліквідність та ефективність управління. Із приведеного переліку якісних показників, ми оберемо ті, які мають нормативні значення та економічно обґрунтовані обмеження, та показують якість управління активами та пасивами банків. До таких показників в першу відносяться ті, що показують достатність капіталу, ліквідність банку, капітальну стійкість, надійність, платоспроможності та ефективність.

Звідси, слід відмітити, що для формування моделі розрахунку інтегральної оцінки фінансової стійкості банківських установ України на основі якості управління активами та пасивами, обрано наступні якісні показники: X₁- коефіцієнт надійності; X₂ – коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів; X₃ – коефіцієнт концентрації власного капіталу; X₄- співвідношення капіталу до депозитів; X₅ – коефіцієнт, що показує рівень депозитів у зобов'язаннях; X₆ – коефіцієнт кредитної активності; X₇ – коефіцієнт миттєвої ліквідності; X₈ – коефіцієнт співвідношення високоліквідних та загальних активів; X₉ - коефіцієнт платоспроможності.

Структурування показників здійснюється на основі використання нормативних та рекомендованих значень обраних показників для інтегральної оцінки фінансової стійкості банківської системи України. Основними елементами при визначенні впливу на фінансову стійкість банківської системи є стійкість бази капіталу та бази ресурсів, що забезпечують надійність, платоспроможність та ліквідність банківської системи загалом.

Із обраних критеріїв якісних показників побудуємо модель розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості банківської системи України, який матиме наступний вигляд:

$$Ifs = \frac{x_1}{0,050} + \frac{x_2}{0,100} + \frac{x_3}{0,100} + \frac{x_4}{0,150} + \frac{x_5}{0,150} + \frac{x_6}{0,650} + \frac{x_7}{0,020} + \frac{x_8}{0,150} + \frac{x_9}{0,100} \quad (1)$$

де, *Ifs* – інтегральний показник фінансової стійкості банківської системи України;

X_i-якісні показники фінансової стійкості.

Запропонована методика дозволяє провести оцінку проміжних індикаторів та інтегрального показника фінансової стійкості банківської системи України на основі якості управління активами та пасивами, які представлені в табл. 2.

Таблиця 2.

Динаміка основних якісних показників та інтегрального показника фінансової стійкості банківської системи України за період від 01.01.2006 до 01.01.2014рр.

№ з/п	Роки Показники	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
		1.	X1	2,70	2,86	8,62	2,94	3,00	3,42	3,46
2.	X2	1,14	1,21	1,12	1,23	1,31	1,46	1,47	1,50	1,51
3.	X3	0,92	0,96	0,89	0,98	1,01	1,12	1,12	1,15	1,16
4.	X4	1,00	1,05	0,97	1,09	1,11	1,27	1,28	1,30	1,31
5.	X5	1,51	0,96	0,99	0,53	0,51	0,35	0,36	0,32	0,34
6.	X6	1,08	0,13	1,21	1,25	1,30	1,23	1,20	1,11	1,10
7.	X7	0,97	0,76	0,60	0,50	0,63	0,75	0,76	0,86	0,76
9.	X8	1,18	1,16	1,17	1,26	1,54	1,71	1,69	1,59	1,61
10	Ifs	11,5	9,9	10,2	10,3	11,1	12,1	12,2	12,3	12,1

* Розроблено та розраховано автором на основі [14].

Слід відзначити, що основними проблемами банківської системи України на сьогодні є досить низька капіталізація, низький рівень ефективності управління активами та пасивами, що призводить до зниження ролі банківських установ як головних елементів ринкової економіки країни. Виходячи з принципів виконання всіх критеріїв фінансової стійкості банківської системи України, що включені до формули, значення інтегрального показника повинно бути не менше 9.

За проаналізований період банківської системи України, доречно відзначити, що в більшості періодів значення інтегрального показника фінансової стійкості вище за граничний рівень, що забезпечується за допомогою дотримання банками ряду обов'язкових нормативів, які встановлюються Національним банком України.

Графічне зображення динаміки основних якісних показників управління активами та пасивами та інтегрального показника фінансової стійкості банківської системи України представлено на рис.1.

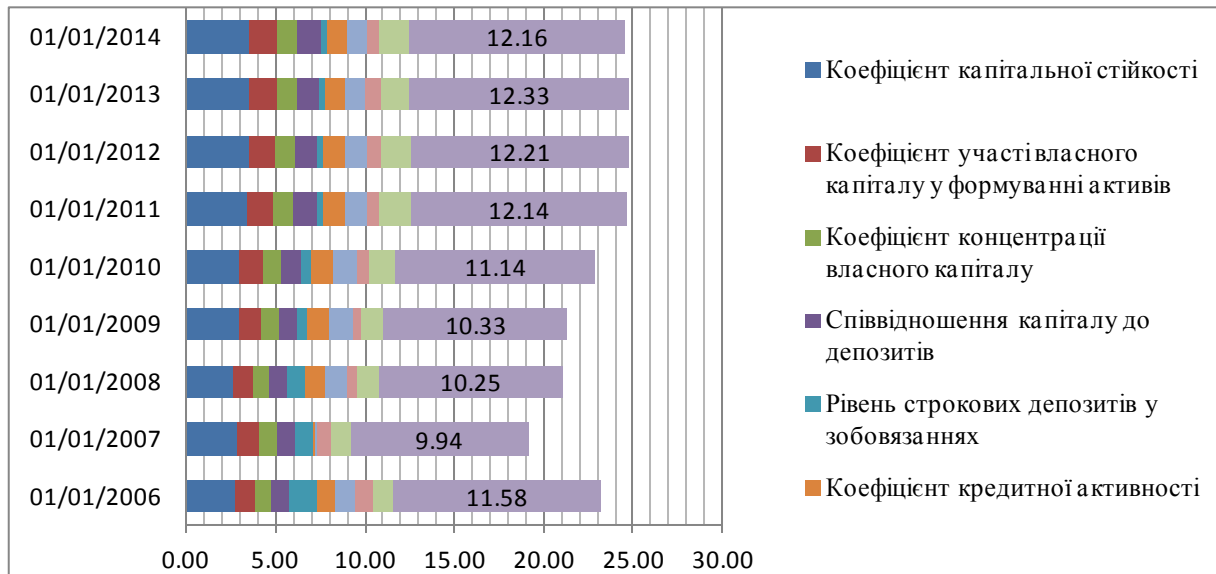

Рис.1. Динаміка основних якісних показників управління активами та пасивами та інтегрального показника фінансової стійкості

* Розроблено та розраховано автором на основі [14].

Отже, з приведеного вище рисунка слід відзначити, що за досліджуваний період спостерігається позитивна динаміка показника капітальної стійкості, що необхідно констатувати, як збільшення залежності банківських установ від залучених коштів. Це пояснюється тим, що при управлінні активами та пасивами більшість банківських установ дотримуються стратегії управління пасивами.

Слід відзначити, що спостерігається також позитивна динаміка по таким показникам, як питома вага строкових депозитів в пасивах банків та частини депозитів, які захищені власним капіталом. З приведеного вище аналізу фінансової стійкості банківської системи України доречно відзначити, що сприяє забезпеченню платоспроможності, ліквідності та ефективності управління, необхідність дотримання обов'язкових нормативів, які встановлюються НБУ.

Зазначене, призводить до ефективності функціонування будь-якої системи, включаючи банківську – як основну ланку економіки країни в цілому та створює умови щодо забезпечення сталого розвитку економіки.

Значний ступінь невизначеності на вітчизняному фінансовому ринку вимагає від банківських установ впровадження новітніх методів, інструментів та технологій управління фінансовими ресурсами, використання яких дозволить швидко реагувати на зміни оточуючого середовища. Вирішенню зазначених вище проблем, на нашу думку, сприяє якісне управління активами та пасивами банківських установ, що дозволяє забезпечити досягнення оптимальних пропорцій між видами та обсягами активних та пасивних операцій банку відповідно до стратегії розвитку банку.

Висновки. Зниження рівня ефективності фінансової діяльності на мікро- та макрорівнях є однією із головних причин депресивних явищ в економіці та виникненні кризових ситуацій. Розвиток вітчизняної банківської системи відбувається під впливом як внутрішніх так і зовнішніх чинників, тому збереження її стійкості повинно супроводжуватись: забезпеченням довгострокової ефективності банківської діяльності, поверненням довіри клієнтів до банківських установ, вдосконаленням банківського

нагляду та регулювання згідно із світовими стандартами, забезпеченням якісного та ефективного управління активами та пасивами, як окремих банків, так і всієї банківської системи України для забезпечення прибутковості та належного рівня фінансової стійкості та надійності.

На сучасному етапі розвитку фінансового сектору України, банківські установи повинні забезпечити своє стабільне функціонування на висококонкурентному ринку фінансових послуг використовують всі можливі стратегії, методи та інструменти управління активами та пасивами для того, щоб досягти високого рівня ефективності, прибутковості та якості управління.

Необхідно констатувати те, що в сучасних умовах розвитку фінансового ринку для оцінки та аналізу функціонування банківської системи України, необхідно використовувати сучасні методологічні засади інтегральної оцінки фінансової стійкості банківських установ на основі якості управління активами та пасивами.

Список використаних джерел:

- 1.Роуз П. С. Банковский менеджмент: Учебник / П.С.Роуз – М:Дело ЛТД, 1995- 743с.
- 2.Маршал Дж. Ф. Финансовая инженерия. Полное руководство по финансовым нововведениям / Дж. Ф. Маршал, Випул К. Бансал. – М: ИНФРА- М, 1998- 784с.
- 3.Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках: пер. с англ / Дж. Ф. Синки. - 4-е изд. пераб.-М: Catalaxu, 1994 – 820с.
- 4.Лаврушин О.І. Банківська справа: Навчальний посібник / За ред. Лаврушина О.І - М: Фінанси та статистика, 2000 – 672с.
- 5.Юданов А.Ю. Секреты финансовой устойчивости международных монополий. /За ред. Юданова А.Ю - М: Финансы и статистика, 1991-192с.
- 6.Ларіонова І.В. Управління активами та пасивами в комерційному банку: Навчальний посібник /Ларіонова І.В- М: «Консалтбанкiр»,2003-272с.
- 7.Кириченко О.А., Гіленко І.В. Банківський менеджмент: Навчальний посібник / Кириченко О.А, Гіленко І.В.- К: Основи, 1999-671с.
- 8.Кузнецова Л.В. Кредитний менеджмент:Навчальний посібник / Кузнецова Л.В – О: ОРІДУ НАДУ, 2007- 322с.
- 9.Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія –К: Видавництво Європейського університету,2003-300с.
10. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: Монографія / Коваленко В.В. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010 – 228с.
11. Крухмаль О.В. Оцінка фінансової стійкості банків: інформаційне і методичне забезпечення : Автореферат на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук:Спец.08.00.08 - «Гроші, фінанси і кредит» / Крухмаль Олена Валентинівна – Суми, 2007-20с.
12. Дзюблюк О.В., Михайлюк Р.В. Фінансова стійкість банків як основна ефективного функціонування кредитної системи: Монографія - Т: ТНЕУ, 2009- 316с.
13. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка/ В.И.Даль – В.4т.-Т.4- СПб: Диамант,1998-515с.
14. Основні показники діяльності:банків України [Електронний ресурс] – Національний банк України. Офіційний веб – сайт. - Режим доступу:http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807

Рецензент Кузнецова Л.В.